

برنامه عمران ملل متحد

سازمان حفاظت محیط زیست

پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک در ایران

راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی بنادر

تألیف: دکتر مسعود منوری

معاونت محیط زیست انسانی

مجموعه راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی

شماره ۱۶ - سال ۱۳۸۳

منوری، مسعود
راهنمای ارزیابی اثرات زیست محیطی بنادر /
تألیف مسعود منوری؛ به اهتمام معاونت محیط زیست
انسانی، سازمان حفاظت محیط زیست - برنامه عمران
ملل متحد (پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی
ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران). - تهران:
کتاب فروانه، ۱۳۸۳.
۱۳۶ ص.؛ جدول، نمودار. - (مجموعه راهنمای
ارزیابی اثرات زیستمحیطی؛ شماره ۱۴)
ISBN 964-7239-33-5

فهرست نویسی بر اساس اطلاعات فیپا.
م. ع. به انگلیسی:
Environmental impact assessment guidelines
for ports.

کتابنامه: ص. ۱۳۰ - ۱۳۶.
۱. بنادرها -- تأثیر بر محیط زیست. ۲. محیط
زیست -- ارزشیابی اثرات. الف. سازمان حفاظت محیط
زیست. معاونت محیط زیست انسانی. ب. سازمان ملل
متحد. برنامه عمران United Nation. Development
programme ج. عنوان.

۳۶۳/۷۳۹۴

TD۱۹۵/م۹

م۸۳-۲۴۲۹۳

کتابخانه ملی ایران

تهران - خیابان استاد مطهری، خیابان مهرداد، شماره ۳۲،

تلفن: ۸۳۰۴۶۷۸، دوزنگار: ۸۸۲۸۷۵۴

پست الکترونیکی: farzanebooks@yahoo.com

به اهتمام معاونت محیط زیست انسانی، سازمان حفاظت محیط زیست - برنامه عمران ملل متحد
(پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران)

نام کتاب: راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی بنادر

مؤلف: دکتر سیدمسعود منوری

چاپ اول: ۱۳۸۳

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

طراحی روی جلد و نظارت فنی: یاز - قدیری

چاپ و صحافی: شادرنگ

شابک: ۵-۳۳-۷۲۳۹-۹۶۴ ISBN: 964-7239-33-5

پیشگفتار

جمهوری اسلامی ایران از نظر آب و هوا و تنوع زیستی کشور بسیار غنی است، اما به لحاظ واقع شدن در منطقه خشک و نیمه خشک جهان، محیط زیستی آسیب‌پذیر دارد. توسعه کشور در دهه‌های اخیر عمدتاً بدون توجه کافی به ملاحظات زیستمحیطی صورت گرفته و صدمات غیر قابل جبرانی را به طبیعت وارد کرده است.

در دهه هفتاد، بویژه در سالهای پایانی آن آثار و تبعات منفی ناشی از تخریب‌ها و آلودگی‌های زیستمحیطی نمود بیشتری یافت. این آثار منفی به همراه اصلاح نگرش سیاست‌گذاران، توجه به توسعه پایدار یعنی توسعه با حداقل تبعات منفی را به دنبال داشت. این راهنما چارچوبی برای شناخت اثرات زیستمحیطی پروژه‌های

بنادر بوده و می‌تواند مبنای تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیستمحیطی قرار گیرد. ضمن اینکه نباید محدود کننده خلاقیت و نوآوری‌های تهیه کنندگان این گزارش‌ها باشد.

امید می‌رود با بهره‌گیری از این راهنما، فرآیند ارزیابی اثرات زیستمحیطی در کشور ساماندهی شده و اثر بخشی گزارشهای ارزیابی زیستمحیطی بیشتر گردد.

یوسف حجت

معاون محیط زیست انسانی

سازمان حفاظت محیط زیست

و رئیس کمیته راهبری پروژه توانمند سازی

ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	مقدمه
۳	۱- تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات
۸	۲- پیشینه قانونی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران
۱۰	۳- اهداف، ضرورت ها و منافع ارزیابی اثرات زیستمحیطی پروژه‌های بنادر
۱۰	۳-۱- اهداف
۱۲	۳-۲- نیازها و ضرورت‌ها
۱۳	۳-۳- منافع
۱۵	۴- قوانین و مقررات موجود مرتبط با ارزیابی اثرات زیستمحیطی بنادر در کشور
۱۹	۵- مراحل و گردش کار تهیه گزارش ارزیابی اثرات زیستمحیطی
۱۹	۵-۱- سازماندهی و مدیریت
۱۹	۵-۲- زمان بندی مطالعات
۲۰	۵-۳- تامین اعتبارات مالی و هزینه ها
۲۰	۵-۴- تعیین محدوده مطالعات
۲۴	۵-۵- تعیین شرح خدمات مطالعات
۲۴	۵-۶- تهیه و تامین اطلاعات پایه و مورد نیاز
۲۵	۵-۷- تدوین گزارش
۲۶	۵-۷-۱- خلاصه غیر فنی
۲۶	۵-۷-۲- شرح طرح یا پروژه
۲۷	۵-۷-۳- تشریح وضعیت موجود محیط زیست
۲۷	۵-۷-۴- پیش بینی اثرات
۳۷	۵-۷-۴-۱- اثرات مهم زیستمحیطی

۵۲	۵-۷-۵- ارزیابی گزینه ها.....
۵۶	۶-۷-۵- اقدامات اصلاحی یا کاهش اثرات سوء و مهم.....
۵۷	۷-۷-۵- برنامه های مدیریت محیط زیست.....
۵۷	۱-۷-۷-۵- مراقبت و پایش.....
۵۸	۲-۷-۷-۵- آموزش.....
۶۰	۳-۷-۷-۵- مشارکت عمومی.....
۶۰	۸-۷-۵- جمع بندی و نتیجه گیری.....
۶۰	۹-۷-۵- منابع و مآخذ.....
۶۱	۱۰-۷-۵- مشخصات تهیه کنندگان گزارش.....
۶۱	۱۱-۷-۵- پیوست ها.....
۱۳۳	منابع و مآخذ.....

- ۱- شاخص های عمده اثرات بنادر و لنگرگاهها در مقایسه با دیگر فعالیتهای بخش
حمل و نقل بر محیط زیست ۲۸

فهرست نگاره ها

- ۱- اثرات زیستمحیطی فعالیتهای بنادر در مرحله ساختمانی ۳۸
- ۲- اثرات زیستمحیطی فعالیتهای بنادر در مرحله بهره برداری ۳۹
- ۳- اثرات لایروبی در محیطهای آبی ۴۱

- ۱- صورتجلسه مورخ ۷۶/۱۰/۲ شورایعالی محیط زیست ۶۲
- ۲- نمودار مراحل گردش کاری بازنگری گزارشهای ارزیابی زیستمحیطی ۶۷
- ۳- خلاصه مشخصات، کارکردها و فعالیتها در بنادر ۶۸
- ۴- ماتریس شناسایی اثرات زیستمحیطی پروژه های بنادر در مرحله ساختمانی ۷۹
- ۵- ماتریس شناسایی اثرات زیستمحیطی پروژه های بنادر در مرحله بهره برداری ... ۸۳
- ۶- راهنمای کاربرد ماتریس شناسایی مقدماتی اثرات زیستمحیطی ۸۷
- ۷- موارد مهم در شرح خدمات ارزیابی بنادر ۸۹
- ۸- مراکز دریافت اطلاعات موضوعی مرتبط با پروژه در کشور ۹۲
- ۹- راهکارها و راهنما های اجرایی آیین نامه (الگوی) ارزیابی اثرات زیستمحیطی ... ۹۶
- ۱۰- راهنمای تهیه گزارش ارزیابی اجمالی ۹۷
- ۱۱- رهنمودها و پیشنهادات تهیه گزارش ارزیابی اجمالی ۱۰۱
- ۱۲- مندرجات گزارش ارزیابی اثرات زیست محیطی ۱۰۳
- ۱۳- راهنمای تهیه فرم (گزارش) خلاصه طرح ۱۱۴
- ۱۴- شناسایی اثرات احتمالی پروژه های بنادر ۱۱۶
- ۱۵- فهرست مهمترین اثرات زیستمحیطی پروژه های بنادر ۱۲۰
- ۱۶- سوالات معیاری برای انتخاب روش بهینه ارزیابی ۱۲۴
- ۱۷- ارزشیابی تعدادی از روشهای ارزیابی اثرات زیستمحیطی ۱۲۶
- ۱۸- عمده ترین اقدامات اصلاحی و کاهش اثرات سوء پروژه های بنادر ۱۲۷

مقدمه

در فرآیند سیر تکامل مدیریت محیط زیست به عنوان یک نظام گسترده و پویا برای مواجهه با آلودگی و تخریب محیط زیست، رویکردهای پیشگیرانه‌ای مورد نظر قرار گرفته اند. در این راستا، از پایان دهه ۱۹۶۰ میلادی، ارزیابی اثرات زیستمحیطی به عنوان فعالیتی به منظور شناسایی و پیش‌بینی اثرات یک پروژه بر روی رفاه و سلامت انسان و نیز محیط بیوژئوفیزیکی او به منظور بررسی و انتشار اطلاعات این اثرات مطرح و اجرای قانونی آن جایگاه ویژه‌ای در کشورهای مختلف جهان یافته است.

با توجه به اثرات تخریبی و بعضاً غیر قابل جبران و بسیار پرهزینه بسیاری از پروژه‌های توسعه، ارزیابی زیستمحیطی به عنوان یک ابزار قدرتمند برای دستیابی به توسعه پایدار از سال ۱۳۷۳ در کشور ایران جایگاه قانونی یافته است. تعداد پروژه‌هایی که تا کنون توسط شورای عالی حفاظت محیط زیست ایران مورد تصویب قرار گرفته اند رو به افزایش است. لیکن تا کنون بدلیل کمبود مستندات علمی مرتبط کارفرمایان، متخصصین، مشاوران پروژه‌ها و یا سازمانهای مسئول مواجه با مشکلات متعددی گردیده اند. از اینرو تهیه و تدوین مجموعه راهنمای ارزیابی اثرات زیستمحیطی طرح‌ها و پروژه‌های مصوب شورای عالی حفاظت محیط زیست و یا دیگر طرح‌های توسعه به عنوان یک ضرورت مطرح و انجام آن توسط پروژه ظرفیت سازی و تقویت بنیادی ارزیابی اثرات زیستمحیطی در ایران که با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و دفتر برنامه عمران ملل متحد اجرا می‌گردید، در اولویت قرار گرفت. در حال حاضر با راه اندازی پروژه توانمندسازی ارزیابی زیستمحیطی استراتژیک در ایران (SEA) که با همکاری دو مرکز فوق

الذکر انجام می‌شود، ضرورت چنین اقداماتی بیش از پیش افزایش یافته است. این کتاب، عمدتاً در زمینه نحوه چگونگی انجام ارزیابی، شناخت فعالیت‌های مختلف طرح‌ها و پروژه‌های بنادر، نحوه شناسایی، پیش‌بینی و ارزیابی اثرات و پیامدهای آنها، روشهای کاهش و تخفیف اثرات و بطور کلی وظایف تهیه کنندگان گزارش ارزیابی می‌باشد و راهنمای کلی ارائه می‌نماید.

لازم به توضیح می‌باشد که بدلیل امکان تغییر فرآیند تهیه گزارشات ارزیابی و نیز مراحل بررسی و تصویب آن بر پایه تصمیمات سازمان حفاظت محیط زیست در آینده، هر گونه اصلاحات در این موارد در آخرین چاپ این راهنما مورد نظر قرار خواهد گرفت.

شایسته است که از آقای دکتر یوسف حجت، معاون محیط زیست انسانی سازمان حفاظت محیط زیست، بدلیل حمایت‌های معنوی بی‌دریغ، پایدار و نظارت پیگیرانه ایشان در تهیه این کتاب و همچنین پشتیبانی‌های دفتر برنامه عمران ملل متحد سپاسگزاری گردد. از آقای دکتر مجید مخدوم استاد ارزیابی دانشگاه تهران نیز که در کلیه مراحل با راهنمایی، بازنگری و تأیید این کتاب، اینجانب را یاری نموده‌اند قدردانی می‌نمایم.

سید مسعود منوری

۱- تعاریف، مفاهیم و اصطلاحات

در این مجموعه، عبارات و اصطلاحات و واژه‌هایی بعضاً کلیدی و اساسی بکار رفته که هر چند ممکن است برای عموم و یا لافل در عرف کشور ما مانوس و قابل درک باشد ولی برای افرادی که با اصطلاحات و مفاهیم و نظام حقوقی ایران بویژه در مراجع بین‌المللی آشنایی چندانی ندارند، نیاز به تعریف و توضیح دارد. به همین جهت این واژه‌ها و اصطلاحات کاربردی در زمینه ارزیابی اثرات زیستمحیطی بشرح زیر تعریف میشود:

- **قانون:** منظور از قانون صرفاً آن دسته از قواعد و مقررات لازم الاجراست که در قوه مقننه یعنی مجلس به تصویب رسیده یا میرسد (اعم از مجلس شورای ملی سابق و مجلس شورای اسلامی فعلی).

- **آئین نامه و آئین نامه اجرائی:** مقررات لازم الاجرائی هستند که معمولاً در هیئت دولت یا هیئت وزیران به تصویب میرسند. آئین نامه‌ها نحوه اجرای قانون را تعیین و یا در بر گیرنده موارد و احکام جزئی تر نسبت به قانون هستند. اعتبار قانونی و حقوقی آئین نامه‌ها به نسبت قانون در درجه پائین تری قرار دارد. به آنچه در هیات دولت به تصویب میرسد، تصویب نامه هیات وزیران نیز گفته میشود.

- **دولت:** دولت در عرف قانونگذاری کشور غالباً به معنای قوه مجریه که در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بعنوان یکی از قوای سه گانه اصلی کشور به رسمیت شناخته شده است بکار میرود. هیات دولت یا هیات وزیران نیز